

др *Никола БОДИРОГА*
доцент Правног факултета Универзитета у Београду

ВАНРЕДНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ У НОВОМ ЗАКОНУ О ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Резиме

Нови Закон о парничном поступку је унео одређене измене у режиму ванредних правних лекова. Директна ревизија је укинута као неделовитан правни лек. Ревизија је остала „бојашка“ у погледу имовинског цензуса, а разлози за изјављивање су редуковани како се не би преклапали са разлозима за навођање поступка. Захтев за заштитну законитост сада постоји под другим именом „Захтев за преиспитивање правноснажне пресуде“, са знатно ширим и неодређеним разлогом за изјављивање. Предлог за навођање поступка је постао најважнији ванредни правни лек. Задржан је дисбаланс у односу између редовних и ванредних правних лекова (1:3), иако би могућности за оспоравање неправноснажних пресуда требало да буду веће од могућности за оспоравање правноснажних пресуда.

Кључне речи: *парница, правноснажност, ванредни правни лекови.*

I Ревизија

Ревизија је по ЗПП 1956 била редован правни лек, да би потом у свим каснијим законима (1976, 2004) постала ванредан правни лек при чему се имовински цензус за његово изјављивање с годинама повећавао. Члан 394 ЗПП 2004 који се односи на изјављивање ревизије је 2009. измењен, па тако ревизија није дозвољена о имовинскоправним

споровима када се тужбени захтев односи на утврђење права својине на непокретностима, потраживање у новцу, предају ствари или извршење неке друге чинидбе, ако вредност предмета спора побијаног дела не прелази динарску противвредност 100.000 евра по средњем курсу НБС на дан подношења тужбе. Ревизија се увек изјављује против правноснажне пресуде донесене у другом степену, а противвредност имовинског цензуса израженог у еврима се цени на дан подношења тужбе. Ово решење је правично ако се има у виду тренд у односу динара и евра, али не одговара чињеници да се право на изјављивање ревизије не стиче у тренутку подношења тужбе, већ у тренутку доношења првостепене другостепене пресуде. Закон о изменама и допунама ЗПП 2009 је у члану 55 став 2 прописао да ће о ревизијама изјављеним пре ступања на снагу овог закона одлучивати ВКС у већу састављеном од троје судија, по правилима парничног поступка која су важила до ступања на снагу овог закона. Тиме се неоправдано прави разлика између оних поступака где је правноснажна другостепена донета и ревизија изјављена пре ступања на снагу ЗИД ЗПП 2009 и оних поступака где је правноснажна пресуда донета пре ступања на снагу ЗИД ЗПП 2009, али је ревизија изјављена након ступања на снагу ЗИД ЗПП 2009 (рецимо услед тога што је само достављање правноснажне другостепене пресуде дуже трајало, па ју је странка примила тек по ступању на снагу ЗИД ЗПП 2009). Тиме је неоправдано направљена разлика између лица која се налазе у истој правној ситуацији – у односу све правноснажна другостепена пресуда је донета пре ступања на снагу ЗИД ЗПП 2009 – а прави се разлика према томе да ли је ревизија изјављена пре ступања на снагу ЗИД ЗПП 2009 или не. Боље би било да је речено да ће се о допуштености и основаности ревизије одлучивати по правилима која су важила у време доношења другостепене пресуде. У противном, услед чињенице да је пресуда постала правноснажна 20.12.2009. (пре ступања на снагу Закона о изменама и допунама ЗПП), а странка преко адвоката поднесе ревизију против пресуде након ступања на снагу Закона о изменама, при чему је вредност побијаног дела пресуде негде у распону између 500.000 динара (ранија правила о цензусу за ревизију) и 100.000 евра (Закон о изменама и допунама ЗПП), првостепени суд који цени дозвољеност ревизије, након што је ЗИД ЗПП 2009 ступио на снагу, ће бити дужан да је одбаци као недозвољену, што води у правну несигурност. Било је правичније везати примену ранијих правила увек када је другостепена пресуда донета (а тада се стиче право на ревизију) пре ступања на снагу измена и допуна.

Уместо да ревизија постане редован правни лек, који би под рестриктивним условима водио у трећестепено одлучивање (ЗПП 1956), то је по одредбама ЗИД ЗПП 2009 готово недоступан ванредни правни

лек. Ако је била намера да се растерети ВКС, у томе се успело, али је начин на који је то изведено, сасвим непримерен. Првобитно је у Нацрту Министарства правде било предвиђено да ревизија буде редован правни лек који би значајно постојање тростепеног поступка. Очигледно је да у атмосфери напада на правосудје због спорости у раду, за тако нешто није било смелости. Само увођење редовног правног лека усмереног на суд трећег степена било је пожељно и узимајући у обзир стандарде Савета Европе.¹

Уз овако постављену ревизију, директна ревизија (иначе институт осуђен на пропаст даном доношења ЗПП) делује још бесмисленије. Она би имала смисла само када би ревизија била редован правни лек. Иначе тешко оствариви услови за допуштеност ревизије, ће се одразити и на немогућност коришћења директне ревизије. Ако се имају у виду раније одређена ограничења, подизање имовинског цензуса за ревизију ће и постојање директне ревизије учинити сувишним.

Приликом избора одговарајућег концепта морало се поћи од неколико чињеница. Вредност предмета спора потребна за изјављивање ревизије је подигнута на 100.000 евра и већ две године је у примени. Смањивање вредности предмета спора би отворило питање оних странака које то право нису имале у периоду важења ЗИД ЗПП 2009. Врховни касациони суд је највиши суд у Републици Србији (члан 143 став 4 Устава Србије). Врховни касациони суд одлучује о ванредним правним средствима изјављеним на одлуке судова Републике Србије и другим стварима одређеним законом (члан 30 став 1 Закона о уређењу судова). Врховни касациони суд одлучује о сукобу надлжности између судова, ако за одлучивање није надлежан неки други суд, као и о преношењу надлежности судова ради лакшег вођења поступка или других важних

1 Препорука бр. Р (95) 5 Комитета министара СЕ земљама чланицама о увођењу и унапређивању жалбених поступака у грађанским и привредним предметима. Глава IV носи наслов „Улога и деловање суда трећег степена“. У члану 7 се говори о потреби да се одговарајуће одредбе ове препоруке примене и на „трећестепени суд“, тамо где постоји такав суд, надлежан за контролу другостепеног суда. Под судом трећег степена се не подразумева Уставни суд или њему слични суд. Жалба трећој судској инстанци треба да се користи у случајевима који посебно заслужују и треће судско преиспитивање, на пример, предмети у којима би се постигло ново тумачење права или који доприносе уједначеном тумачењу права, или разматрању правних питања од општег интереса. Жалилац треба да буде обавезан да представи своје разлоге у прилог томе. Државе које не познају систем одобрења жалбе трећестепеном суду или које не омогућавају трећестепеном суду да делимично одбије жалбу, треба да размотре усвајање таквих система да ограниче број предмета, који заслужују испитивање три судске инстанце. Законом се могу прописати посебни основи у циљу ограничења делатности трећестепеног суда само на одређене аспекте предмета. Јасно је да би ревизија као редован правни лек која би се под описаним условима могла изјављивати удовољила захтевима из ове препоруке.

разлога (члан 30 став 2 Закона о уређењу судова). Врховни касациони суд утврђује начелне правне ставове ради јединствене судске примене права; разматра примену закона и других прописа и рад судова; именује судије Уставног суда, даје мишљење о кандидату за председника Врховног касационог суда и врши друге надлежности одређене законом. Постоји право странке на приступ суду, али не и право странке на приступ Врховном касационом суду. Не заслужује сваки предмет да дође пред ВКС, већ само уколико се ради о предмету где је то неопходно ради заузимања начелног правног става у циљу јединствене судске примене права, давања новог тумачена права и сл. То значи да се прави смисао ревизије остварује само у овим предметима, а то је тзв. посебна ревизија, односно ревизија по допуштењу. Зато се законодавац није бавио цензусима, јер и да је цензус одређен на 5.000 евра (јер нпр. вредност једнособног стана у Бору или Мајданпеку не превазилази тај износ), нашле би се странке које би тврдиле да су дискриминисане јер не могу да дођу до ВКС, заборављајући на то да им се такво право уопште и не гарантује. Надлежност ВКС за одлучивање по ревизији треба да се заснива само када је то потребно да се размотре правна питања од општег интереса или правна питања у интересу равноправности грађана ради уједначавања судске праксе, као и ако је потребно ново тумачење права (члан 404 став 1 ЗПП).

О овим питањима се изјашњавао и ЕСЉП. Члан 6(1) ЕКЉП не приморава државу чланицу да успостави апелационе или касационе судове. Ако их ипак успостави онда се морају поштовати гаранције из члана 6(1) ЕКЉП, односно мора се омогућити том суду да може да одлучи о спору који се тиче утврђивања субјективних грађанских права и дужности.² Услови за обраћање суду највишег степена, тј. за подношење ревизије (*appeal on the point of law*) морају бити строжији од оних који се траже за подношење жалбе.³ Ако би ЕСЉП сматрао да ревизија треба да буде доступна под истим условима као и жалба, он би је тиме претворио у редовни правни лек, а тиме би већ ушао у суверене надлежности законодавне власти. Одбацивањем изјављене ревизије због тога што није испуњен имовински цензус побијаног дела другостепене пресуде, Врховни суд Србије је ограничио право на приступ суду у складу са легитимним циљем и мером која је пропорционална за остварење тог циља.⁴

Устав Србије гарантује право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о нечијем праву, обавези или на

2 Добрић против Србије, пресуда ЕСЉП од 21.6.2011. године.

3 ЕМ Линија ДОО против Хрватске, пресуда ЕСЉП од 22.11.2007. године.

4 Добрић против Србије, пресуда ЕСЉП од 21.6.2011. године.

законом заснованом интересу (члан 36 став 2). Право на приступ суду највишег степена може бити само у складу са његовим надлежностима, а то омогућује тзв. посебна ревизија. То треба да има на уму и законодавац, међутим у овој фази такав корак није предузет, већ је уређење ревизије углавном остало исто као по ЗИД ЗПП 2009.

1. Ревизија против пресуде

Против правноснажне пресуде донете у другом степену, странке могу да изјаве ревизију у року од 30 дана од дана достављања пресуде (члан 403 став 1). Ревизија је увек дозвољена када је то посебним законом прописано (члан 403 став 2).

Нови ЗПП се определио за задржавање високог цензуса. Ревизија није дозвољена у имовинскоправним споровима кад се тужбени захтев односи на утврђење права својине на непокретностима или потраживање у новцу, на предају ствари или извршење неке друге чинидбе, ако вредност предмета спора побијеног дела не прелази динарску противвредност 100.000 евра по средњем курсу Народне банке Србије на дан подношења тужбе (члан 403 став 3).

Најважнија је тзв. посебна ревизија, односно ревизија по допуштењу. Овде је било могуће усвојити неколико модела. Први би подразумевао да о дозвољености ове ревизије одлучује ВКС. То би подразумевало формирање посебног већа у ВКС које би се бавило испитивањем предуслова за одлучивање по овом правном леку. Други модел је значио да ће надлежност за испитивање дозвољености ове ревизије бити на апелационим судовима. Тај модел је изабран. Његов недостатак може да буде то постоји опасност од неуједначеног поступања четири апелациона суда.

Ревизија је изузетно дозвољена због погрешне примене материјалног права и против другостепене пресуде која не би могла да се побија ревизијом, ако је по оцени апелационог суда, односно Врховног касационог суда потребно да се размотре правна питања од општег интереса или правна питања у интересу равноправности грађана, ради уједначавања судске праксе, као и ако је потребно ново тумачење права (посебна ревизија). О дозвољености ревизије из става 1 овог члана решењем одлучује апелациони суд у већу од троје судија који нису учествовали у доношењу другостепене пресуде. Ово је добро решење, јер мала би била вероватноћа да оно веће апелационог суда које је изрекло другостепену пресуду дозволи ревизију против сопствене пресуде (хрватски модел). То значи да се мора формирати посебно веће у апелационим судовима које ће имати задатак да проверава дозвољеност

посебне ревизије. Решење апелационог суда којим се утврђује да не постоје услови за одлучивање по дозвољеној ревизији се може оспоравати жалбом. Против решења из става 2 овог члана којим се не дозвољава ревизија, дозвољена је жалба Врховном касационом суду (члан 404 став 3). Могуће су две ситуације. Прва подразумева да је веће апелационог суда одбило да дозволи посебну ревизију. Тада се може изјавити жалба ВКС. Жалбом се може оспоравати само решење апелационог суда којим се не дозвољава изјављивање ревизије. Не постоји право жалбе против решења којим се усваја захтев за дозволу посебне ревизије.

Из стилизације члана 404 став 1 ЗПП види се да се ради о „оцени апелационог суда, односно Врховног касационог суда“. Без обзира на то што се жалба ВКС може поднети само против решења којим се не дозвољава изјављивање ревизије, чак и када је веће апелационог дозволило изјављивање ревизије ВКС не би смео да буде везан тим решењем. Апелациони суд не може својим решењем да везује ВКС. ВКС је тај који цени у последњој инстанци да ли је потребно да се размотре питања од општег интереса или правна питања у интересу равноправности грађана, уједначи судска пракса, односно да ново тумачење права. ВКС је непосредно виши суд између осталог и за апелациони суд. То значи да последњу реч о дозвољености посебне ревизије има ВКС, независно од тога да ли је веће апелационог суда дозволило изјављивање ревизије или не. Осим тога, разлози због којих се изјављује посебна ревизија су такве природе да њих у складу са одредбама ЗУРС може да цени једино ВКС. Врховни касациони суд утврђује начелне правне ставове ради јединствене судске примене права; разматра примену закона и других прописа и рад судова; именује судије Уставног суда, даје мишљење о кандидату за председника Врховног касационог суда и врши друге надлежности одређене законом (члан 31 ЗУРС).

О ревизији одлучује Врховни касациони суд (члан 405). Задржана је несуспензивност ревизије, пошто је остала ванредни правни лек. Поднета ревизија не задржава извршење правноснажне пресуде против које је изјављена (члан 406).

Апсолутно битне повреде због којих може да се изјави ревизија су редуковане, у складу са тенденцијом да предлог за понављање поступка буде најважнији ванредни правни лек. Разлог за ревизију су оне апсолутно битне повреде поступка због којих се не може изјавити предлог за понављање поступка, како би се избегло преклапање разлога. Ревизија може да се изјави због: 1) битне повреде одредаба парничног поступка из члана 374 став 2 тачка 2 овог закона; 2) битне повреде одредаба парничног поступка из члана 374 став 2 тач. 6, 8, 10 и 11 овог закона, под условом да су истицане у жалби, односно да су учињене у поступку пред

другостепеним судом; 3) битне повреде одредаба парничног поступка из члана 374 став 1 овог закона која је учињена у поступку пред другостепеним судом; 4) погрешне примене материјалног права; 5) прекорачења тужбеног захтева само ако је та повреда учињена у поступку пред другостепеним судом. Скрећемо пажњу да апсолутно битна повреда која се односи на непостојање страначке способности, парничне способности и уредног заступања више није ревизијски разлог.

Ревизија не може да се изјави због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања, осим у случају из члана 403 став 2 овог закона (члан 407). Ово је ново у односу на раније уређење ревизије. Ревизија је ванредни правни лек којим се покрећу правна питања. То значи да ће се ревизија моћи изјавити и због погрешног или непотпуног утврђеног чињеничног стања. Није јасно да ли се то односи на сваку ревизију која је прописана посебним законом, односно да ли то значи да увек када је ревизија дозвољена посебним законом то значи могућност њеног изјављивања због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања или је потребно да посебним законом буде прописана не само дозвољеност ревизије независно од имовинског цензуса већ и могућност њеног изјављивања због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања.

По службеној дужности се сада пази на апсолутну судску надлежност. Врховни касациони суд испитује побијану пресуду само у оном делу у коме се побија ревизијом и у границама разлога наведених у ревизији, пазећи по службеној дужности на битну повреду из члана 374 став 2 тачка 2 овог закона и на правилну примену материјалног права (члан 408). Ревизија се подноси суду који је донео првостепену пресуду (члан 409). Неблаговремену, непотпуну или недозвољену ревизију одбациће решењем првостепени суд, без одржавања рочишта (члан 410 став 1). Ревизија је недозвољена ако: 1) је ревизију изјавило лице које није овлашћено на подношење ревизије; 2) ревизија није изјављена преко пуномоћника;⁵ 3) је ревизију изјавило лице које је повукло ревизију; 4) лице које је изјавило ревизију нема правни интерес за подношење ревизије; 5) је ревизија изјављена против пресуде против које по закону не може да се поднесе (члан 403 ст. 1 и 3), осим из члана 404 овог закона (члан 410 став 2).

Повреда је права на правично суђење уколико је ВКС одбацио ревизију а био је дужан да о истој донесе мериторну одлуку. „Уставни суд је утврдио да су оспореним решењем Врховног касационог суда Рев.

5 Овде се реч „пуномоћника“ односи само на адвоката. Странку у поступку по ванредним правним лековима мора да заступа адвокат. То не може бити пуномоћник који је дипломирани правник са положеним правосудним испитом запослен у правном лицу.

1143/10 од 29. марта 2010. године повређено право подносиоца уставне жалбе на правично суђење и право на правно средство. Наиме, у ситуацији када процесни разлог за одбачај ревизије није био утврђен на поуздан и несумњив начин, односно у ситуацији када је ревизија одбачена иако је о њој требало мериторно одлучити, суштински је дошло до повреде права подносиоца уставне жалбе на приступ суду као елемента права на правично суђење, односно до ускраћивања његовог права да надлежан суд оцени све наводе поднете ревизије и правично расправи и одлучи о потенцијалним правима подносиоца уставне жалбе на која је у ревизији указао.⁶

Ревизија је сада двостран правни лек, јер се доставља само противној странци, не и јавном тужиоцу као раније. Примерак благовремене, потпуне и дозвољене ревизије првостепени суд доставиће противној странци у року од осам дана од дана пријема ревизије (члан 411 став 1). У року од 30 дана од дана достављања ревизије, противна странка може да поднесе суду одговор на ревизију (члан 411 став 2). По пријему одговора или по протеку рока за одговор, првостепени суд ће да достави ревизију и одговор на ревизију, са списима предмета, Врховном касационом суду преко другостепеног суда, у року од 15 дана (члан 411 став 3). Врховни касациони суд одлучује о ревизији без расправе (члан 412). Неблаговремену, непотпуну или недозвољену ревизију одбациће Врховни касациони суд решењем, ако то, у границама својих овлашћења (члан 410), није учинио првостепени суд (члан 413). Врховни касациони суд ће пресудом да одбије ревизију као неосновану ако утврди да не постоје разлози због којих је ревизија изјављена, као ни разлози на које пази по службеној дужности (члан 414 став 1).

Врховни касациони суд неће детаљно да образлаже пресуду којом се ревизија одбија као неоснована, ако закључи да то није потребно због тога што се у ревизији понављају жалбени разлози или кад се образлагањем пресуде којом се ревизија одбија не би постигло ново тумачење права нити допринело уједначеном тумачењу права (члан 414 став 2). Ово решење је задржано из ЗПП 2004 и у функцији је растерећења ВКС. Ипак треба имати на уму право странке на образложену судску одлуку (члан 6(1) ЕКЉП), те да странка првенствено од највише судске инстанце очекује образложење својих одлука. Паушална образложења би требало избегавати. Осим тога, услов за коришћење ове одредбе јесте, између осталог, да се у ревизији понављају жалбени разлози, а већина апсолутно битних повреда се и могу истаћи као ревизијски разлог само ако су истицане у жалби, односно ако су учињене у поступку пред другостепеним судом. Образложење судских одлука највишег суда,

6 Одлука Уставног суда Србије Уж. 3024/2010 од 17.2.2011. године.

односно одсуство образложења је закупљало и ЕСЉП. Врховни суд Македоније је донео одлуку у једном спору, одступајући од дотадашње судске праксе, без навођења разлога за ово одступање. Пресуде судова и трибунала треба да буду адекватно образложене и то произлази из одредаба ЕКЉП. Сам опсег ове дужности може да варира, у зависности од природе одлуке. Питање да ли пропуст суда да образложи судску одлуку може представљати повреду члана 6(1) ЕКЉП мора се сагледати у сваком конкретном случају. У конкретном случају питање је било да ли су послодавци дужни да образложе распоређивање радника на друго радно место. Првобитно је судска пракса заузела став да је навођење разлога за ову одлуку неопходно. Првостепени суд је следио формирану судску праксу. Врховни суд Македоније је одступио од постојећег судског гледишта. Касније одлуке највишег суда су подржавале измењено становиште. У случају подносиоца представке Врховни суд Македоније је одступио од раније праксе одлучујући на начин који је био супротан ранијим судским одлукама у идентичним ситуацијама. Саму потребу за развојем судске праксе ЕСЉП посматра као еволутиван и динамичан процес. Измена дотадашњих становишта у судској пракси сама по себи не мора да указује на лошу организацију правосудног система. У супротном не би постојала могућност реформе и побољшања. Постојање судске праксе у одређеним споровима се, међутим, мора узети у обзир приликом процењивања дужности образлагање судске одлуке. У овом конкретном случају суд највишег степена је одступио од устаљене судске праксе и то како нижих судова, тако и своје сопствене. Сам захтев за постојањем правне сигурности и постојањем легитимних очекивања у погледу заштите субјективних права не укључује право на устаљену судску праксу. Ипак, чињеница да је у конкретной врсти спорова постоја установљена судска пракса, намеће обавезу Врховном суду да пружи суштинске разлоге за своје другачије гледиште. Врховни суд је био дужан да подносиоцу представке да образложење због којег његова одлука одступа од ранијих одлука у идентичним ситуацијама. Паушална изјава у погледу тога да послодавци више нису у обавези да образлажу своје одлуке у овим ситуацијама, већ да се позову само на одређену норму у колективном уговору, није довољна. Начелно је такво образложење од стране суда највише инстанце прихватљиво, али се у конкретном случају њиме крши право на правично суђење из члана 6(1) ЕКЉП.⁷ Повреда из члана 6(1) ЕКЉП постоји ако се највиши суд у земљи, није изјаснио о наводима подносиоца правног лека.⁸ У принципу највиши суд је дужан да испита наводе подносиоца представке изнете у ревизији

7 Атанасовски против Македоније, пресуда ЕСЉП од 14.1.2010. године.

8 Laranjerira Marques de Silva Португала, пресуда ЕСЉП од 19.1.2010. године.

(*appeal on the point of law*), односно захтеву за касаацију. Узимајући у обзир надлежности највишег суда и околности случаја, образложење по којем највиши суд не прихвата изјављену ревизију позивајући се на то да се њоме износе нове чињенице (што је у ревизији недозвољено) може бити довољно.⁹

Ако утврди да постоји битна повреда одредаба парничног поступка из члана 374 ст. 1 и 2 овог закона због које ревизија може да се изјави, Врховни касациони суд ће решењем да укине у целини или делимично пресуду другостепеног и првостепеног суда или само пресуду другостепеног суда и предмет врати на поновно суђење првостепеном или другостепеном суду, односно другом надлежном суду (члан 415 став 1). Ако је у поступку пред првостепеним или другостепеним судом учињена повреда из члана 374 став 2 тач. 2 и 10 овог закона, Врховни касациони суд ће да укине решењем донесене одлуке и одбаци тужбу (члан 415 став 2).

Ако Врховни касациони суд утврди да је материјално право погрешно примењено, пресудом ће да усвоји ревизију и преиначи побијану пресуду (члан 416 став 1). „По оцени Уставног суда, ревизијски суд може да преиначи побијане пресуде само ако чињенично стање побијаних пресуда садржи утврђење поводом чињеница које су од значаја и за правно схватање ревизијског суда. У случају да ревизијски суд оцени правно схватање нижег суда као нетачно, он не може да изрекне преиначење, ако чињенични основ побијаних пресуда не садржи став о некој чињеници која је по правном схватању ревизијског суда битна. У поступку пред нижим судом та чињеница није претресана, јер за схватање по коме је он пресудио, није била од значаја. Међутим, Уставни суд је увидом у списе предмета Привредног суда у Београду П. 15483/10 утврдио да у поступку пред нижестепеним судовима нису утврђиване наведене чињенице, те оне нису ни могле ући у чињенични основ побијаних пресуда. Имајући у виду наведено, Уставни суд је оценио да утврђено чињенично стање није представљало правно утемељен основ за преиначење побијаних пресуда у ревизијском поступку, већ за њихово укидање и враћање предмета нижестепеним судовима, како би се у поновном поступку утврдило стварно стање и поновно пресудило. Имајући у виду наведено, Уставни суд је оценио да је оспореном пресудом Врховног касационог суда Прев. 174/10 од 22. априла 2010. године повређено право подносиоца уставне жалбе на расправу пред судом, као елемент права на правично суђење из члана 32 став 1 Устава.“¹⁰

Ако Врховни касациони суд нађе да је због погрешне примене материјалног права чињенично стање непотпуно утврђено и да због

9 Tourisme d'affaires против Француске, пресуда ЕСЉП од 16.2.2012. године.

10 Одлука Уставног суда Србије Уж. 3080/2010 од 25.11.2010. године.

тога нема услова за преиначење побијане пресуде, решењем ће да усвоји ревизију, укине у целини или делимично пресуду првостепеног и другостепеног суда или само пресуду другостепеног суда и предмет врати на поновно суђење истом или другом већу првостепеног, односно другостепеног суда, као и ако је то законом прописано (члан 416 став 2). У вези са овом одедбом треба подсетити да је у складу са чланом 7 став 2 ЗПП на странкама превасходна одговорност за изношење чињеница и предлагање доказа, односно да нов ЗПП почива на доследној афирмацији расправног начела. Из тога следи да нема могућности да се примени овлашћење из члана 416 (укидање пресуде када је због погрешне примене материјалног права дошло до грешака у утврђивању чињеница), осим када је то посебним законом утврђено. Суд више у утврђивању чињеница и извођења доказа не може ићи мимо тврдњи и доказних предлога парничних странака осим када постоје законом дефинисани изузеци. Ако Врховни касациони суд нађе да је у случају из члана 403 став 2 овог закона чињенично стање погрешно или непотпуно утврђено, укинуће другостепену пресуду и вратиће предмет другостепеном суду на поновно одлучивање (члан 416 став 3).

Ако утврди да је другостепеном пресудом прекорачен тужбени захтев тиме што је досуђено више од онога што је тражено, Врховни касациони суд ће да укине другостепену пресуду у делу у коме је прекорачен тужбени захтев (члан 417 став 1). Ако је другостепеном пресудом прекорачен тужбени захтев тако што је одлучено о другоме, а не о ономе што је тужбом тражено, Врховни касациони суд ће да укине другостепену пресуду и предмет врати на поновно суђење (члан 417 став 2).

Одлука Врховног касационог суда доставља се првостепеном суду преко другостепеног суда (члан 418). Ако у чл. 403 до 418 овог закона није другачије прописано, у поступку поводом ревизије сходно се примењују одредбе чл. 67, 70 и 355, члана 369 ст. 2 и 3, чл. 370, 371 и 376, члана 380 ст. 2 и 3, члана 381 став 2, члана 382 и чл. 395 до 398 овог закона (члан 419).

2. Ревизија против решења

Странке могу да изјаве ревизију и против решења другостепеног суда којим је поступак правноснажно окончан (члан 420 став 1). Ревизија против решења из става 1 овог члана није дозвољена у споровима у којима не би била дозвољена ревизија против правноснажне пресуде (члан 420 став 2). Ревизија против решења из става 1 овог члана везује се за имовински цензус.

Међутим, намера законодавца је била да се независно од имовинског цензуса дозволи изјављивање ревизије увек када се ускраћује право

на правни лек, тј. против сваког решења којим се одбацује изјављени правни лек, односно потврђује решење о одбацивању правног лека. У складу са тим, увек када се решењем другостепеног суда одбацује правни лек или се потврђује решење првостепеног суда о одбацивању правног лека, ревизија ће бити дозвољена. Ревизија је увек дозвољена против решења другостепеног суда којим се изјављена жалба одбацује, односно којим се потврђује решење првостепеног суда о одбацивању жалбе изјављене против првостепене пресуде, у делу којим је одлучено о главној ствари (члан 420 став 3). Ревизија је увек дозвољена против решења другостепеног суда којим се потврђује решење првостепеног суда о одбацивању ревизије изјављене против правноснажне пресуде у споровима у којима би ревизија била дозвољена (члан 420 став 4). Ревизија је увек дозвољена против решења другостепеног суда којим се одбацује предлог за понављање поступка и решења другостепеног суда којим се потврђује решење првостепеног суда о одбацивању предлога за понављање поступка (члан 420 став 5). У поступку поводом ревизије против решења сходно се примењују одредбе овог закона о ревизији против пресуде (члан 420 став 6).

II Захтев за преиспитивање правноснажне пресуде

ЗПП 2004 је оставио захтев за заштиту законитости као ванредни правни лек који је стајао на располагању јавном тужиоцу. Захтев се могао изјавити у року од три месеца. Изузетно, рок је износио годину дана ако се изјављивао против одлуке донесе у спору која се односи на уговор о промету непокретности. Захтев се могао изјавити само због апсолутно битне повреде која се односи на недозвољена располагања парничних странака. Међутим, уколико јавни тужилац не би подигао захтев за заштиту законитости у роковима предвиђеним законом, странка која је поднела предлог је била овлашћена да поднесе овај правни лек у року од 30 дана од дана пријема обавештења да јавни тужилац неће изјавити захтев за заштиту законитости.

У току рада на новом закону о овом ванредном правном леку, односно његовој сврсисходности у парничном поступку се водила расправа. У пресуди ЕСЉП Брумаресцу против Румуније под лупом је било овлашћење јавног тужиоца Румуније да по сопственој иницијативи или на предлог министра правде тражи од највишег суда стављање ван снаге било које правноснажне одлуке, и то због одређених разлога (нпр. прекорачење судске надлежности и др.). Предлог се могао поднети у року од шест месеци од правноснажности одлуке. Суд је изразио резерву према праву јавног тужиоца да тражи стављање ван снаге судске

одлуке у поступку у којем он није био странка са аспекта члана 6(1) ЕКЉО и принципа правне сигурности.

У расправи су се чули аргументи да се овај правни лек готово никада и не усваја, већ се одбацује или одбија, те да је у складу са тим неделотворно правно средство. Из самог РЈТ се чуло како Републички јавни тужилац има незаменљиву улогу у заштити јавног интереса и једнаке и правичне заштите у парничном поступку. Према члану 156 Устава јавно тужилаштво је државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и предузима друге мере за заштиту уставности и законитости. Даље је изнето да судској власти не одговара контролор њихових одлука у лику јавног тужиоца, те да су нетачни аргументи да су земље у окружењу избациле овај ванредни правни лек из парничног поступка. У мишљењу РЈТ је надаље оспорено да је овај ванредни правни лек потребно избацити из парничног поступка ради усклађивања са прописима ЕУ. Тако се наводи да је РЦГ иако је потписала 15.10.2007. Споразум о стабилизацији и асоцијацији задржала овај ванредни правни лек, Хрватска га је вратила под другим именом итд. Велики број пресуда ЕСЉП се доноси због повреде права на правично суђење, па извршна власт не може то немо да посматра, а овај ванредни правни лек је баш у интересу гарантовања права на правично суђење и заштите државне имовине. У великом броју предмета странке „не могу да дођу до ВКС“ због високог ревизијског цензуса. У другим предметима је по природи саме грађанскоправне ствари искључен приступ ВКС (ванпарница, стечај, извршење). Нарочито је важан процес приватизације који се укршта са применом прописа о извршном и стечајном поступку, односно одлуке донете против Агенције за приватизацију, извршења на непокретностима извршног дужника који је у реструктурирању, те извршења супротно одлукама специјализованог Одељења за организовани криминал Вишег суда у Београду. РЈТ има овлашћење да затражи одлагање извршења, а до доношења одлуке ВКС. Избацивањем овог ванредног правног лека би јавно тужилаштво било онемогућено да штити уставност и законитост, а грађани би били ускраћени у заштити својих права. У том контексту РЈТ је предложило „нови“ ванредни правни лек „Захтев за преиспитивање правноснажне пресуде“ који би изјављивао само јавни тужилац (странкама по овој аргументацији не би треба дати право на изјављивање овог правног лека да би се ВКС растеретио предмета). Слично је поступљено и са Законом о управним споровима где је захтев за заштиту законитости замењен захтевом за преиспитивање правноснажне пресуде. Ова аргументација је прихваћена од стране предлагача.

Против правноснажне пресуде донете у другом степену Републички јавни тужилац може да поднесе Врховном касационом суду захтев за

преиспитивање правноснажне пресуде (члан 421 став 1). Правни лек је ексклузивно право јавног тужиоца. Захтев из става 1 овог члана може да се поднесе против правноснажне пресуде којом је повређен закон на штету јавног интереса (члан 421 став 2). Разлог је постављен доста широко Захтев из става 1 овог члана може да се поднесе у року од три месеца од дана правноснажности пресуде (члан 421 став 3). Другостепени суд, против чије пресуде је поднет захтев, дужан је да у року од 30 дана од дана подношења захтева достави списе предмета Врховном касационом суду (члан 421 став 4). Захтев за преиспитивање правноснажне пресуде садржи означање судске пресуде чије се преиспитивање предлаже, као и разлоге и обим у коме се предлаже преиспитивање (члан 422 став 1). Ако је захтев за преиспитивање правноснажне пресуде непотпун, неразумљив, недозвољен, неблаговремен или ако захтев није поднело овлашћено лице, Врховни касациони суд ће да га одбаци решењем (члан 422 став 2). Ако Врховни касациони суд не одбаци захтев за преиспитивање правноснажне пресуде, доставиће га странкама из парничног поступка у коме је донета правноснажна пресуда против које је поднет захтев, које могу у року који суд одреди, да поднесу одговор на захтев за преиспитивање правноснажне пресуде (члан 422 став 3). Битно је да се обезбеди контрадикторност поступања. Правило је да суд не може своју одлуку да заснује на чињеницама о којима странка није пружена прилика да се изјасне, стога пошто је овај правни лек дефинисан као искључиво резервисан за јавног тужиоца, странкама о чијем правима ће се одлучивати, мора да буде пружена прилика да у поступку учествују.

Врховни касациони суд одлучује о захтеву за преиспитивање правноснажне пресуде без расправе, а побијану одлуку испитује само у границама захтева (члан 423). Врховни касациони суд може да одбије или усвоји захтев за преиспитивање правноснажне пресуде (члан 424 став 1). У случају да Врховни касациони суд усвоји захтев за преиспитивање правноснажне пресуде, поступиће у складу са чл. 415 до 417 овог закона, а ако захтев одбија, поступиће у складу са чланом 414 овог закона (члан 424 став 2). Ако су против исте одлуке поднети и ревизија и захтев за преиспитивање правноснажне пресуде, Врховни касациони суд ће да одлучи о тим правним лековима једном одлуком (члан 425).

III Предлог за понављање поступка

Предлог за понављање парничног поступка, најмање споран и најчешће употребљаван ванредни правни лек, није 2009. претрпео значајније измене. Додат је још један разлог понављања: одлука УСС о

повреди зајемченог људског или мањинског права у парничном поступку. Ова измена је природна ако се има у виду да се странке пре обраћања Европском суду за људска права обраћају Уставном суду Србије због повреда зајемчених људских и мањинских права. Пре усвајања Закона о изменама и допунама ЗПП релевантна је била једино пресуда ЕСЉП¹¹ Само увођење новог разлога за понављање поступка – одлуке УСС о повреди зајемченог људског или мањинског права у парничном поступку, такође је последица захтева за поштовањем препорука Савета Европе.¹²

Опредељење законодавца је било да ово буде најважнији ванредни правни лек. То се види по бројним разлозима за понављање поступка, дугим роковима, те прописивању обавезног адвокатског заступања у поступку по овом правном леку. Разлози за понављање поступка су и даље најтеже повреде законитости, с тим што су извршене одређене допуне, корекције и прецизирања.

Поступак који је одлуком суда правноснажно окончан може да се по предлогу странке понови ако:

1) је суд био непрописно састављен или ако је судио судија који је по закону морао да буде искључен или је решењем суда био изузет или

11 ЗПП 2004 у члану 422 став 1 тачка 10 прописује да се поступак који је одлуком суда правноснажно завршен по предлогу странке може поновити ако је по правноснажно окончаном поступку пред домаћим судом, Европски суд за људска права донео одлуку о истом или сличном или правом односу против Србије. Уношење овог разлога за понављање поступка је последица Препоруке бр. Р (2000) 2 Комитета министара Савета Европе упућене државама чланицама за преиспитивање или поновно отварање одређених предмета на домаћем нивоу по изрицању пресуда ЕСЉП: Сходно члану 46 ЕКЉП стране уговорнице су прихватиле обавезу да поштују правноснажну пресуду ЕСЉП у сваком предмету, као и то да Комитет министара надзире њено извршење. Осим мере правичног задовољења у складу са чланом 41 ЕКЉП то могу бити и мере којима се оштећена страна ставља у исти положај који је имала пре кршења ЕКЉП. Пракса Комитета министара у погледу надзирања извршења пресуда ЕСЉП показује да се у ванредним околностима преиспитивање предмета или поновно отварање поступка показало најефикаснијим, ако не и јединим средством за постизање *restitutio in integrum*.

12 Препорука бр. Р (2004) 6 Комитета министара земаља чланица о побољшању домаћих правних средстава. Министарска конференција у Риму одржана 3. и 4. новембра 2000. године за обележавање 50. годишњице ЕКЉП нагласила је да су земље чланице превасходно одговорне за осигурање поштовање права и слобода наведених у ЕКЉП, и да оне морају пружити правне инструменте да се спречи кршење и, где је неопходно, да се да обештећење. У том смислу члан 13 ЕКЉП гарантује постојање правног средства у домаћем закону којим би се осигурала права и обавезе наведене у ЕКЉП. Он тражи да постоји правно средство које ће бити делотворно како у праву, тако и у пракси. Делотворност правног средства не зависи од сигурног исхода за подносиоца представке, али подразумева минимални захтев брзине.

ако је у доношењу пресуде учествовао судија који није учествовао на главној расправи. Овај разлог за понављање поступка је било неопходно увести, заправо вратити јер је тај разлог постојао све до доношења ЗПП 2004, а онда је без неког детаљног образложења изостављен. Странке могу да поднесу предлог за изузеће, односно искључење чим сазнају да постоји разлог, а најкасније до закључење расправе пред првостепеним судом, а ако није било расправљања, до доношења одлуке. У поступку по правном леку ствари стоје нешто друкчије. Захтев за искључење судије који одлучује по правном леку, странка може да поднесе до доношења одлуке о правном леку, а захтев за изузеће у року од 15 дана од дана пријема списка у суд вишег степена. Ако веће буде промењено, рок за подношење захтева за изузеће почиње тећи изнова од дана достављања странци те одлуке суда. Ово није најсрећније решење јер се разлог за изузеће може манифестовати и касније (нпр. на главној расправи пред другостепеним судом), и након протекла рока од 15 дана од пријема списка у суд вишег степена. Како ће странка знати када је предмет примљен у суд вишег степена, ако се не одржава расправа пред другостепеним судом (што би требало да буде правило), и да ли треба очекивати од странке да прати када је предмет примљен у суд вишег степена. Тиме се странка преклудира у подношењу овог захтева, а искључење и изузеће судије је институт који је у функцији права на правично суђење. С друге стране, захтев за искључење се може поднети до доношења одлуке по правном леку. Неоправдано је у овој ситуацији правити разлику између искључења и изузећа, редовно се разлог за изузеће сазнаје касније, односно види се из понашања судије. У поступку пред другостепеним судовима, забележени су случајеви да у суђењу учествују крвни сродници странака (нпр. рођена сестра једне од странака), пошто се одлучује по правилу без расправе, странка сазна за то редовно тек пошто је одлука донета. Ревизија се из тог разлога сада не може изјавити, а и раније није могла ако је вредност предмета спора побијаног дела другостепене пресуде испод постављеног цензуса. Тада би странци која је ускраћена у праву на правично суђење стајала на располагању само уставна жалба. Опредељење законодавца је било да је боље да се овакве незаконитости отклањају по предлогу за понављање поступка;

2) странци незаконитим поступањем, а нарочито пропуштањем достављања, није било омогућено да расправља пред судом;

3) је у поступку као тужилац или тужени учествовало лице које не може да буде странка у поступку или ако странку која је правно лице није заступало овлашћено лице или ако парнично неспособну странку није заступао законски заступник или ако законски заступник, односно пуномоћник странке није имао потребно овлашћење за вођење парнице

или за поједине радње у поступку, осим ако вођење парнице, односно вршење појединих радњи у поступку није било накнадно одобрено;

4) се одлука суда заснива на лажном исказу сведока или вештака;

5) се одлука суда заснива на исправи која је фалсификована или у којој је оверен неистинит садржај;

6) је до одлуке суда дошло услед кривичног дела судије, односно судије поротника, законског заступника или пуномоћника странке, противне странке или трећег лица (овај разлог се може доказивати само правноснажном кривичном пресудом, осим ако је због постојања процесних сметњи вођење кривичног поступка било немогуће, о постојању кривичног дела се може решити као о претходном питању);

7) странка стекне могућност да употреби правноснажну одлуку суда која је раније међу истим странкама донета о истом захтеву;

8) се одлука суда заснива на другој одлуци суда или на одлуци неког другог органа, а та одлука буде правноснажно преиначена, укинута, односно поништена;

9) је накнадно пред надлежним органом на другачији начин правноснажно, односно коначно решено претходно питање (члан 12) на коме је судска одлука заснована;

10) странка сазна за нове чињенице или нађе или стекне могућност да употреби нове доказе на основу којих је за странку могла да буде донета повољнија одлука да су те чињенице или докази били употребљени у ранијем поступку;

11) странка стекне могућност да употреби одлуку Европског суда за људска права којом је утврђена повреда људског права, а то је могло да буде од утицаја на доношење повољније одлуке (овај разлог је сужен јер у суд суди на основу Устава, закона, међународних уговора и других општих аката). Када је овај разлог за понављање поступка уведен ЗПП 2004, формулација је била нешто другачија. Тада се тражило да је по правноснажно окончаном поступку пред домаћим судом, ЕСЉП донео одлуку о истом или сличном правном односу. Очигледно се хтело рећи да ако постоји више спорова заједничких чињеничних и правних обележја у којима је почињена иста повреда ЕКЉП, није неопходно да свака од тих странака исходује повољну пресуду ЕСЉП, већ је довољно да једна успе, па да се странке из односа који има истоврсна чињенична и правна обележја на ту пресуду могу позвати. Неке земље су отишле чак корак даље и прописале да је у поновљеном поступку парнични суд дужан да се држи правних схватања ЕСЉП. Овде је требало пронаћи праву меру која неће довести у питање судску функцију како је Уста-

вом дефинисана, јер широке формулације воде у примену прецедентног права. Зато повреда права утврђена пред ЕСЉП може бити разлог понављања, али само ако је у узрочној вези са доношењем незаконите и неправилне одлуке;

12) је Уставни суд, у поступку по уставној жалби, утврдио повреду или ускраћивање људског или мањинског права и слободе зајемчене Уставом у парничном поступку, а то је могло да буде од утицаја на доношење повољније одлуке (члан 426 став 1). До сада смо имали такву праксу, да је овај разлог за понављање поступка био непотребан. Уставни суд је када утврди повреду права поништавао судске одлуке, позивајући се на члан 89 Закона о Уставном суду. Кад Уставни суд утврди да је оспореним појединачним актом, односно радњом, повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом, поништиће појединачни акт, односно забраниће даље вршење или наредити вршење одређене радње и одредити да се уклоне штетне последице у одређеном року. Судска пресуда је појединачан правни акт, па је УСС поништавао и судске пресуде. То је с једне стране изазивало негодовања судова, с друге стране из појединих судова су излазиле судске одлуке које се нису могле одржати. Тако је УСС вршио функцију суда четвртог степена. Законом о изменама и допунама Закона о Уставном суду усвојеним крајем 2011. године, овај члан је измењен. „Када Уставни суд утврди да је оспореним појединачним актом или радњом повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом, може поништити појединачни акт *осим судске одлуке*, забранити даље вршење радње или одредити предузимање друге мере или радње којом се отклањају штетне последице утврђене повреде или ускраћивања зајемчених права и слобода и одредити начин правичног задовољења подносиоца“ (члан 89 став 2). Одлука којом се усваја уставна жалба Уставни суд ће одлучити и о захтеву подносиоца уставне жалбе за накнаду материјалне, односно нематеријалне штете, када је такав захтев постављен (члан 89 став 3). Судска пресуда се сада не може поништити, али УСС може наложити мере за отклањање штетних последица (једна од њих може бити и понављање поступка), а одлуке УСС су обавезујуће. Свако је дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда (члан 171 став 1 Устава Србије). Уставни суд својом одлуком уређује начин њеног извршења, када је то потребно (члан 171 став 2 Устав Србије). Извршење одлука Уставног суда уређује се законом (члан 172 став 3 Устава Србије). Државни и други органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, политичке странке, синдикалне организације, удружења грађана или верске заједнице дужни су да, у оквиру својих права и дужности, извршавају одлуке и решења Уставног суда (члан 104 став 1 Закона о Уставном суду). У случају потребе, извршење од-

луке решења Уставног суда обезбедиће Влада, на начин који је утврђен решењем Уставног суда (члан 104 став 2 Закона о Уставном суду).

Оно што смо рекли за разлог понављања који се односи на одлуку ЕСЉП, важи и овде. Ако се више лица налазе у истој правној ситуацији, довољно је да једно од њих успе у поступку пред Уставним судом, и остали могу одлуку Уставног суда искористити као разлог за понављање поступка под условом да је у питању иста повреда коју је утврдио УСС. Ако је поједначним актом или радњом повређено или ускраћено Уставом зајемчено људско или мањинско право или слобода више лица, а само неки од њих су поднели уставну жалбу, одлука Уставног суда односи се и на лица која нису поднела уставну жалбу, ако се налазе у истој правној ситуацији (члан 87 Закона о Уставном суду).

Из разлога наведених у члану 426 тач. 1 до 4 овог закона не може да се захтева понављање поступка, ако је тај разлог био без успеха изнет у ранијем поступку (члан 427 став 1). Странка се приморава да не прескаче инстанце, односно да не чува разлоге за изјављивање правног лека. Потребно је да се на њих већ позивала, да је то позивање било безуспешно, односно да суд те разлоге није прихватио. Због разлога наведених у члану 426 тач. 1 и 2 и тач. 7 до 9 овог закона, понављање поступка може да се дозволи само ако странка без своје кривице није могла те околности да изнесе пре него што је ранији поступак окончан правноснажном судском одлуком (члан 427 став 2). Овде се тражи да је странка била спречена да изнесе ове разлоге пре наступања правноснажности, нпр. није могла да тражи искључење судије јер је сазнала за разлог искључења тек након што је донета правноснажна одлука. Ове услове није потребно прописивати када се предлог за понављање поступка подноси због нових чињеница и нових доказа. Из дефиниције овог законског разлога јасно је да се ради о чињеницама и доказима које странка без своје кривице није могла да изнесе односно предложи у ранијем поступку (услов из члана 427 став 1 је неприменљив, док је услов из члана 427 став 2 садржан у самој дефиницији овог разлога).

ЗПП разликује субјективни и објективни рок за подношење предлога. Предлог за понављање поступка подноси се у року од 60 дана, и то: 1) у случају из члана 426 тач. 1) и 2) овог закона, од дана када је одлука достављена странци; 2) у случајевима из члана 426 тачка 3) овог закона, ако је у поступку као тужилац или тужени учествовало лице које не може да буде странка у поступку, од дана када је одлука достављена том лицу; ако странку која је правно лице није заступало овлашћено лице, или ако парнично неспособну странку није заступао законски заступник, од дана кад је одлука достављена странци, односно њеном законском заступнику, а ако законски заступник, односно пуномоћник странке није

имао потребно овлашћење за вођење парнице или за поједине радње у поступку, од дана кад је странка сазнала за овај разлог; 3) у случајевима из члана 426 тач. 4 до 6 овог закона, од дана када је странка сазнала за правноснажну пресуду у кривичном поступку, а ако кривични поступак не може да се спроведе, онда од дана кад је сазнала за обуставу тог поступка или за околности због којих поступак не може да се покрене; 4) у случајевима из члана 426 тач. 7, 8, 11 и 12 овог закона, од дана када је странка могла да употреби правноснажну одлуку која је разлог за понављање поступка; 5) у случају из члана 426 тачка 9 овог закона, од дана када је одлука којом је надлежни орган правноснажно решио претходно питање на коме је одлука заснована достављена странци; 6) у случају из члана 426 тачка 10 овог закона, од дана када је странка могла да изнесе суду нове чињенице, односно нова доказна средства. Ако би рок из става 1 овог члана почео да тече пре него што је одлука постала правноснажна, тај рок се рачуна од правноснажности одлуке, ако против ње није био изјављен правни лек, односно од достављања правноснажне одлуке суда изречене у последњем степену (члан 428 став 2).

Објективни рокови су морали бити ограничени. ЗПП 2004 је прописивао да се по протеку рока од пет година од када је одлука постала правноснажна предлог за понављање поступка не може поднети, осим ако се понављање тражи из разлога који се односе на ускраћивање расправљање пред судом, повреду правила о страначкој, парничној способности и одлуку ЕСЉП. Међутим, сам ЕСЉП је истакао да је неприхватљиво са аспекта правне сигурности омогућити стављање ван снаге правноснажне одлуке независно од тога колико је времена протекло од њеног доношења. Зато се законодавац определио за дефинисање објективног рока и код ових разлога. По протеку рока од пет година од дана кад је одлука постала правноснажна, предлог за понављање поступка не може да се поднесе (члан 428 став 3). Општи објективни рок је пет година, а како се најтежа повреда због које се изјављује предлог за понављање поступка односи на ускраћивање странци права да расправља пред судом, то је у понављање из тог разлога могуће тржити до истека рока од 10 година од правноснажности одлуке. Изузетно од става 3 овог члана, предлог за понављање поступка из разлога наведених у члану 426 став 1 тачка 2 овог закона не може да се поднесе по протеку рока од десет година од дана кад је одлука постала правноснажна (члан 428 став 4).

Предлог за понављање поступка подноси се суду који је донео одлуку у првом степену (члан 429 став 1). Садржина предлога је и даље строжија у поређењу са другим правним лековима, што оправдава обавезно адвокатско заступање. У предлогу морају да се наведу: законски основ по коме се тражи понављање, околности из којих произлази да је

предлог поднет у законском року и докази којима се поткрепљују наводи предлагача (члан 429 став 2). Неблаговремене (члан 428), непотпуне (члан 429 став 2) или недозвољене (члан 428) предлоге за понављање поступка одбациће решењем првостепени суд без одржавања рочишта (члан 430 став 1). Ако суд не одбаци предлог, доставиће примерак предлога противној странци по одредбама члана 141 овог закона, која има право да у року од 30 дана одговори на предлог. Када суду стигне одговор на предлог или када протекне рок за давање одговора, суд ће да одреди рочиште за расправљање о предлогу (члан 430 став 2). Рочиште за расправљање о предлогу за понављање поступка одржава се пред првостепеним судом (члан 431 став 1). Где год постоји потреба за одржавањем више рочишта, мора се одредити временски оквир, па тако и овде. Ако буде потребе да се одржи више од једног рочишта из става 1 овог члана, суд ће да одреди временски оквир (члан 431 став 2). По одржаном рочишту за расправљање о предлогу, првостепени суд доноси одлуку о предлогу, осим ако се разлог за понављање поступка односи искључиво на поступак пред судом вишег степена (члан 433). Решењем којим се дозвољава понављање поступка укинуће се и одлука донета у ранијем поступку (члан 432 став 2).

Првостепени суд ће да одреди главну расправу тек по правноснажности решења којим се дозвољава понављање поступка. Укинута је одредба ЗПП 2004 по којој ако се понављање поступка тражи због нових чињеница и нових доказа суд може да споји расправљање о предлогу за понављање поступка са расправљањем о главној ствари. Ова одредба је била изузетно опасна и представљала је велику концентрацију овлашћења у рукама првостепеног суда. Довољно је било да се предлог за понављање поступка изјави због нових чињеница и нових доказа, па да првостепени суд стави ван снаге све пресуде донете у тој правној ствари (укључујући и пресуду ВКС) и тиме изазове одлагање извршења. То је отварало поље за злоупотребе услед чега је било неопходно ое фазе одлучивања по предлогу за понављање поступка јасно раздвојити. На новој главној расправи странке могу да износе нове чињенице и да предлажу нове доказе, у складу са временским оквиром који суд одреди (члан 432 став 3). Ову одредбу треба тумачити у вези појмом „нових чињеница и нових доказа“, односно у вези са дефиницијом овог разлога за понављање поступка. Ако се разлог за понављање поступка односи искључиво на поступак пред судом вишег степена, првостепени суд ће да достави предмет суду вишег степена ради доношења одлуке (члан 433 став 1). О предлогу за понављање поступка суд вишег степена одлучује без расправе (члан 433 став 2). Ако суд вишег степена нађе да је оправдан предлог за понављање поступка и да није потребно да се држи нова главна расправа, укинуће одлуке донете у ранијем поступку

и донеће нову одлуку о главној ствари (члан 433 став 3). То значи да ако се тражи понављање поступка који је правноснажно окончан одлуком апелационог суда, због разлога који је настао пред апелационим судом, апелациони суд ће ставити ван снаге не само своју одлуку, већ нпр. и одлуку ВКС којом је одлука апелационог суда потврђена по ревизији.

IV Однос између појединих ванредних правних лекова

Правила која уређују паралелно изјављивање ревизије и предлога за понављање поступка су другачија. Разлог томе је што је законодавац имао настојање да предлог за понављање поступка буде најчешће коришћени ванредни правни лек, па у том смислу је за овај правни лек прописан најшири круг разлога за изјављивање. Разлози за изјављивање ревизије, када је реч о апсолутно битним повредама поступка су редуковани. У случајевима у којима странка изјави ревизију и истовремено или после тога поднесе предлог за понављање поступка, суд ће решењем да одлучи који ће поступак да настави, а са којим ће да застане, узимајући у обзир све околности, а нарочито разлоге због којих су оба правна лека поднета и доказе које су странке предложиле (члан 434 став 1). У случајевима у којима странка поднесе предлог за понављање поступка и после тога изјави ревизију, суд ће по правилу да застане са поступком по ревизији до окончања поступка поводом предлога за понављање поступка, осим ако нађе да постоје озбиљни разлози да поступи другачије (члан 434 став 2). Треба процењивати од случаја до случаја шта се сматра целисходнијим. Ако је ревизија изјављена због апсолутно битне повреде одредаба парничног поступка из члана 374 став 2 тачка 2 (апсолутна ненадлежност), требало би допустити ВКС да поступа, јер би његова одлука била укидање пресуда и одбацивање тужбе. Могуће је да је ревизија изјављена зато што је одлучено о захтеву о коме је раније било правноснажно пресуђено (члан 374 став 2 тачка 10), те да се предлог за понављање поступка изјави зато што је странка стекла могућност да употреби правноснажну одлуку суда која је раније међу истим странкама донета о истом захтеву (члан 426 тачка 7), тада би требало дати прилику ВКС да својом одлуком оконча поступак. Са поступком по ревизији би требало застати ако је странка прво изјавила предлог за понављање поступка, па тек онда ревизију, законодавац прописује као правило да се застаје са поступком по ревизији. Ово би нарочито требало примењивати ако је предлог за понављање поступка изјављен из неког од разлога који се односи на постојање кривичног дела (члан 426 тачка 4-6).

Одредбе ст. 1 и 2 овог члана сходно ће да се примењују и ако јавни тужилац подигне захтев за преиспитивање правноснажне пре-

суде, а странка пре, истовремено или после тога поднесе предлог за понављање поступка (члан 434 став 3). Однос ова два правна лека ће бити нешто друкчији пре свега због разлога за изјављивање захтева за преиспитивање правноснажне судске пресуде. Поводом захтева за преиспитивање правноснажне судске пресуде ВКС може да одбије или усвоји захтев. У обе ситуације примењују се одредбе које уређују одлуке ВКС по изјављеној ревизији. Уколико усвоји захтев, поступиће у складу са чл. 415–417 ЗПП, а ако одбије примениће члан 414 ЗПП. Досадашњи захтеви за заштиту законитости по ранијем ЗПП су се углавном сводили на погрешну примену материјалног права, чак и када су номинално изјављивани због апсолутно битне повреде које се тиче недозвољених диспозиција странака, односно заснивања одлуке суда на тим недозвољеним диспозицијама. Ако ВКС утврди да је материјално право погрешно примењено, услед чега је дошло до непотпуно утврђеног чињеничног стања, не може се пресуда укинути и предмет вратити на поновно суђење, осим ако је то прописано посебним законом (члан 416 став 2, веза са чланом 7 став 2). Основаност захтева за преиспитивање правноснажне судске пресуде ће редовно водити њеном преиначењу од стране ВКС. Увек би требало дати предност одлучивању по оном правном леку чије ће усвајање довести до укидања пресуде, свих предузетих радњи у поступку и одбацивања тужбе.

Решење из члана 434 став 1 овог закона доноси првостепени суд ако предлог за понављање поступка стигне првостепеном суду пре него што је предмет поводом ревизије упућен Врховном касационом суду. Ако предлог за понављање поступка стигне пошто је предмет поводом ревизије упућен Врховном касационом суду, решење из члана 434 став 1 овог закона доноси Врховни касациони суд (члан 435 став 1). Решење из члана 434 став 2 овог закона доноси првостепени суд, осим ако је предмет, у време када ревизија стигне првостепеном суду, поводом предлога за понављање поступка упућен суду вишег степена ради доношења одлуке (члан 433 став 1), у ком случају решење доноси суд вишег степена (члан 435 став 2). Против решења суда из ст. 1 и 2 овог члана није дозвољена жалба (члан 435 став 3).

Nikola BODIROGA, PhD

Assistant Professor at the Faculty of Law University of Belgrade

EXTRAORDINARY LEGAL REMEDIES IN NEW CIVIL PROCEDURE CODE

Summary

The system of extraordinary legal remedies has been changed in New Civil Procedure Code. Direct appeal on the point of law does not exist any more since it was ineffective legal remedy. Appeal on the point of law is still almost unaccessible remedy since it is not allowed if the value of the subject of litigation in regard to the challenged part of a final judgement does not exceed 100.000,000 euros. Motion for protection of legality is still there under different name. It can now be filed whenever there is a need for protection of public interest. Repeated trial has become the most significant extraordinary legal remedy. Disproportion between ordinary and extraordinary legal remedies (1:3) has not been changed.

Key words: *litigation, res iudicata, extraordinary legal remedies.*